

**ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ:
ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Э.Энхтүвшин, Г.Билгээ,
Ц.Ариунаа, П.Уранчимэг*

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

НЭГ. ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАЛААР

ХОЁР. ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙГ ХАМГААЛАХ ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГУУДААС ГАРГАСАН ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧГҮҮД БОЛОН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ИНСТИТУЦИУДЫН ТАЛААР

2.1.Хүний эрх хамгаалагчийн загвар хууль

2.2.Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж

2.3.Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах бие даасан дипломат удирдамж

2.4.Хүний эрхийн институциуд

ГУРАВ. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙГ ХАМГААЛАХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТУУДЫН ТАЛААР

3.1.Бие даасан хууль баталсан орнуудын эрх зүйн зохицуулалт

1.Мексикийн Нэгдсэн Улс

2. Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс

3. Бүгд Найрамдах Колумби Улс

3.2.Бие даасан хууль батлаагүй болон удирдамж баталсан улс орнуудын зохицуулалт

1. Австралийн Холбооны Улс

2. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

3. ИБУИНХУ

4. Канад Улс

5. Нидерландын Хаант Улс

6. Финланд Улс

7. Норвегийн Хаант Улс

8. Швейцарын Холбооны Улс

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

ХАВСРАЛТ

УИН.МН
СУДАЛГААНЫ САН

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АИХЭГ	Ардчилсан институт, хүний эрхийн газар
БНИУ	Бүгд Найрамдах Индонез Улс
БНК	Бүгд Найрамдах Конго Улс
БНКУ	Бүгд Найрамдах Колумби Улс
ЕАБХАБ	Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллага
ЕХ	Европын Холбоо
ИБУИНХУ	Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улс
ЛГБТИ	Лесбиян, Гей, Бисексуал, Транс, Интерсекс
МНУ	Мексикийн Нэгдсэн Улс
НҮБ	Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага
НХУ	Нидерландын Хаант Улс
ПСХ	Парламентын судалгааны хүрээлэн
УИХ	Улсын Их Хурал
ХБНБУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс
ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
ХЭҮК	Хүний эрхийн Үндэсний Комисс

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгаанд захиалагчийн хүсэлтийн дагуу гадаадын зарим орны хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн зохицуулалтуудын талаарх мэдээллийг харьцуулан судалж “Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын зохицуулалт: гадаадын зарим орны туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг гүйцэтгэв.

Хүний эрх хамгаалагчийн тухай ойлголт

“ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАГЧ” гэдэгт бие дааж болон бусадтай хамтран хүний эрхийг хамгаалах, дэмжих зорилго бүхий үйл ажиллагаа эрхэлж, ажиллаж буй этгээдийг ойлгох ба НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1998 онд олон улсын хэмжээнд батлан гаргасан Хүний эрхийг хамгаалагчдын тухай тунхаглалд хүний эрхийг хамгаалагчийн тухай дараах байдлаар тодорхойлон заасан байна:

- “Хүн бүр бие даан дангаар буюу бусадтай эвлэлдэн нэгдэж, үндэсний болон олон улсын түвшинд хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, хүндэтгэн биелүүлэх явдлыг хөхиүлэн дэмжих, түүний төлөө тэмцэх эрхтэй”¹;
- “Хүн бүр хувиараа болон бусадтай эвлэлдэн нэгдэж, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихийн эсрэг үйл ажиллагаанд оролцох эрхтэй”².

Хүний эрхийг хамгаалагч нь хүний эрх, хүний болон хүмүүсийн үндсэн эрх чөлөөг зөрчсөн зөрчлийг арилгахад чиглэсэн үйл ажиллагаа эрхэлж, ажиллаж буй хувь хүн, байгууллага, албан тушаалтан хэн ч байж болох бөгөөд тэд гагцхүү эрхэлж, явуулж буй үйл ажиллагаагаараа “ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧ” хэмээн тодорхойлогддог байна.

Судалгааны хамрах хүрээ

Судалгааны явцад олон улс дахь хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн орчин, хүний эрхийг хамгаалагчийг хамгаалах арга хэрэгсэл, ийм чиг үүрэгтэй бие даасан байгууллагын эрх зүйн байдал, үйл ажиллагааны талаарх асуудлуудыг судалсан. Судалгаанд хүний эрх хамгаалагчийн бие даасан эрх зүйн зохицуулалттай орнуудыг сонгон авч, туршлагыг харьцуулан судалсан болно.

Тухайлбал, хүний эрхийн зөрчил ихтэйд тооцогддог, хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах чиглэлд ахиц дэвшил гаргаж буй орнууд болон хүний эрхийн индексээр тэргүүлдэг өндөр хөгжилтэй нийт 21 орныг хамруулсан бөгөөд эдгээрээс бие даасан хуультай 8 орныг (Кот д'Ивуар, Конго, Мали, Мексик, Перу, Гондурас, Брункино Фасо), тусгайлсан хөтөлбөр хэрэгжүүлж буй 1 орныг (Бразил), бие даасан хамгаалалтын алба байгуулсан 1 орныг (Колумби), мөн хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах бие даасан хууль батлаагүй ч дипломат удирдамж баталсан 8 орныг (Канад, Нидерланд, Финланд, Норвеги, Швейцар, ИБУИНХУ, АНУ) тус тус судалгаанд хамрууллаа.

Эдгээр орнуудаас бие даасан эрх зүйн зохицуулалттай орон болох Мексик, Колумби, Бразил, хүний эрхийг хамгаалагчдыг хамгаалах механизмыг бий болгосон, дипломат удирдамж хэрэгжүүлж буй Европын холбоо, Канад, Нидерланд, Финланд, Норвеги, Швейцар зэрэг 6 орны туршлагыг илүү дэлгэрүүлж судлав.

Судалгааны бүтэц

“Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын зохицуулалт: гадаадын зарим орны туршлага” сэдэвт судалгаа нь дараах 3 бүлэгтэй болно. Үүнд:

¹ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн Хүний эрхийг хамгаалагчдын тухай тунхаглалын 1 дүгээр зүйл

² НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн Хүний эрхийг хамгаалагчдын тухай тунхаглалын 12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг

1. УИХ-д өргөн барьсан Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн агуулга, үзэл баримтлалыг гадаадын зарим орнуудын эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулсан мэдээлэл;
2. хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах олон улсын байгууллагуудаас гаргасан эрх зүйн баримт бичгүүд болон хүний эрхийн институциудын талаарх мэдээлэл;
3. хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах бие даасан зохицуулалттай орнуудын эрх зүйн орчин (зарим нэр томъёоны тодорхойлолт, хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах арга хэрэгслүүд, хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах субъектийн эрх зүйн байдал, чиг үүрэг болон хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах үйл ажиллагааг хянах механизм гэх мэт)-ы зарим асуудлуудыг харьцуулан судалсан болно.

Түүнчлэн бие даасан хуулийн зохицуулалтгүй өндөр хөгжилтэй зарим орнуудын туршлагыг энэ бүлэгт тоймлон оруулсан.

Түлхүүр үг: хүний эрх хамгаалагч, хүний эрхийн институт, загвар хууль, дипломат удирдамж

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Олон улсад хүний эрхийн байгууллага байгуулах, хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах, энэ талаар улс орнууд хамтран ажиллах явдал улам бүр өсөн нэмэгдэж байна.

Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай бие даасан хуулийг Мексик (2012 он), Кот д'Ивуар, Конго (2017 он), Мали (2018 он) зэрэг улсууд батлан хэрэгжүүлж байна. Эдгээр улсууд нь хуулиа батлахдаа үндэсний болон олон улсын хүний эрхийн байгууллагуудтай хамтран ажилласан бөгөөд ингэхдээ НҮБ-ын "Нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих хувь хүн, нийгмийн нэгж, байгууллагын эрх, үүргийн тунхаглал" буюу Хүний эрхийг хамгаалагчдын тухай тунхаглалыг³ удирдлага болгожээ.

Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай бие даасан хууль баталсан болон батлахаар ажиллаж байгаа улс орнууд нь ихэвчлэн хөгжлийн түвшин доогуур, хүний эрхийн зөрчил ихтэй, хөгжиж буй орнууд, тэр дундаа байгалийн баялгийн шударга бус хуваарилалттай гэгддэг орнууд байгаа нь ажиглагдаж байна. Тухайн улс оронд үүссэн нөхцөл байдал, практик асуудлууд нь хүний эрх хамгаалагчийг зайлшгүй хамгаалах шаардлага үүсгэсэн ч байж болох талтай. Эдгээр орнуудад хүний эрх хамгаалагчдад халдах эрсдэл өндөр, зарим тохиолдолд төр өөрөө халдагч болж эрхийг нь хязгаарлаж байгаа нь хүний эрх хамгаалагч гэсэн ойлголтыг тодорхой болгох, хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах механизм бий болгох хэрэгцээ шаардлагыг бий болгож, олон улсын түвшинд энэ асуудал тавигдах үндсэн шалтгаан болж байна. Энэ ч үүднээс загвар хуулийг 2016 онд Олон улсын хүний эрхийн үйлчилгээний байгууллагаас (International Service for Human Rights, ISHR⁴) батлан гаргаж, Ази, Африк, Латин Америкийн зарим орон уг асуудлыг зохицуулах бие даасан хууль баталсан байна.⁵

Олон улсын чиг хандлагыг авч үзэхэд, ерөнхийдөө хоёр төрлийн хууль тогтоомж байна. Үүнд:

1. тунхаглалын зарчмыг нутагшуулах зорилгоор хүний эрх хамгаалагчийг тодорхойлох, хамгаалахтай холбоотой төрийн үүргийг тодотгосон хууль тогтоомж;
2. хамгаалалтын тусгай механизм бий болгож, уг субъектийн эрх зүйн байдал, эрх, үүргийг тогтоосон хууль тогтоомж.

Европын холбооны улсууд болон Нидерланд, Норвеги, ИБУИНХУ, Швейцар, Финланд, ХБНГУ, Канад, Австрали зэрэг улсууд нь хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах асуудлаар олон улсад сайн туршлага болдог, хүний эрх, эрх чөлөөний индексээр тэргүүлдэг.

Мөн эдгээр орнуудын холбогдох хууль тогтоомж нь дээр дурдсанчлан төрийн үүргийг тодотгосон гэх төрөлд хамаарах бөгөөд НҮБ болон бусад олон улсын байгууллагаас баталсан Хүний эрхийн ихэнх конвенцид нэгдэн орсон, холбогдох асуудлыг дотооддоо Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжуудаараа баталгаажуулсан төдийгүй эдгээр орнуудад хүний эрхийг хамгаалах соёл төлөвшсөн байдаг. Иймээс эдгээр орнуудад хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай бие даасан хууль батлан гаргах нийгмийн хэрэгцээ, шаардлага төдийлөн байдаггүй байна.

Харин Колумби, Мексик, Бразил, Балба, Кот д'Ивуар, Мали, Конго зэрэг орнууд хоёр дахь

³ Protection International албан ёсны цахим хуудас: <https://protectioninternational.org/en/policy-maker-tools/protection-human-rights-defenders-best-practices-and-lessons-learn>

⁴ Хүний эрхийн олон улсын үйлчилгээний байгууллага нь 1984 оноос эхлэн хүний эрхийг хамгаалагчдын талаарх тунхаг бичиг гаргах асуудлыг анх санаачлан, үүнд чиглэсэн судалгаа, сурталчилгаа, сургалтын ажлууд хийж эхэлсэн байна. 1988 онд хүний эрхийн олон улсын тогтолцоо, түүний хөгжил дээр үндэслэн хүний эрхийн хамгаалагчдын талаар хийсэн мониторингийн дүнгээ олон нийтэд танилцуулсан. Түүнчлэн дэлхийн олон орны иргэний нийгмийн байгууллагуудад мэргэжлийн туслалцаа үзүүлж, тэдгээрийг чадваржуулахад чиглэн ажиллаж байна. <https://www.ishr.ch/>

⁵ Хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх судалгааны тайлан. Хууль зүйн судалгааны төв. 2020 он.

төрөл буюу тусгай механизмыг хуулиар тогтоосон⁶ орнууд бөгөөд энэ талаар судалгаанд дэлгэрэнгүй оруулсан болно.

Судалгаанд хамрагдсан бие даасан хуулийн зохицуулалттай орнуудын туршлагыг нэгтгэн авч үзвэл:

А. Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн орчны тухайд

Судалгаанд хамрагдсан улсууд хүний эрх хамгаалагчийн НҮБ-ын тунхаглал, загвар хууль, бусад удирдамжийн дагуу өөрийн орны хөгжлийн түвшин, эрх зүйн тогтолцоонд нийцүүлэн дотоодын хууль тогтоомжийг батлан хэрэгжүүлж байна.

Өндөр хөгжилтэй орнуудын хувьд уг харилцааг зохицуулах бие даасан хууль батлан гаргах нийгмийн хэрэгцээ, шаардлага төдийлөн байдаггүй тухай өмнө нь дурдсан.

Бие даасан хууль тогтоомжтой орнуудын хувьд, Мексик Улсад Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах тухай хуулийг батлан гаргасан бол Бразил Улсад “Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр” хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. Бразилд уг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч Хүний эрх хамгаалагчдын хороо нь иргэний нийгмийн байгууллагуудын сүлжээ аж. Монгол Улсын хувьд “Хүний эрх хамгаалагчийн хороо”-г Хүний эрхийн Үндэсний Комисс (ХЭҮК)-ын дэргэд төр, олон нийтийн төлөөллийн оролцоотойгоор байгуулахаар хуулийн төсөлд тусгасан байна.

Б. Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах субъектийн чиг үүрэг, эрх зүйн байдлын тухайд

Колумби Улсад бие даасан Үндэсний хамгаалалтын алба нь Дотоод хэргийн яамны харьяанд ажилладаг бол Монгол Улсын Хүний эрх хамгаалагчийн хороо нь ХЭҮК-ын дэргэд бие даасан байдлаар ажиллахаар хуулийн төсөлд тусгасан байна. Колумбийн Үндэсний хамгаалалтын алба нь хүний эрх хамгаалагчийн асуудлаас гадна үндэсний хэмжээний гэрчийг хамгаалах асуудлыг хариуцан (өмнө нь манай улсад байсан Тахарын албатай төстэй) ажилладаг гэдгээрээ судалгаанд хамрагдсан бусад улсуудаас ялгаатай байна. Тус алба нь үндэсний хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг тул маш өргөн бүтэцтэй. Тус алба нь чиг үүргийн хувьд:

- хамгаалах үйлчилгээг үндэсний болон бүс нутгийн түвшинд холбогдох эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх;
- эрсдэлийн түвшинтэй уялдуулан гэрчийг хамгаалах үр дүнтэй, зохистой хамгаалалтын арга хэмжээг тодорхойлох;
- Засгийн газрын шийдвэрээр хүний эрх, эрх чөлөө, амьд явах эрх, аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилготой хамгаалалтын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх;
- хүний эрх хамгаалагчийн хамгаалалтад хяналт тавих, үнэлэх, шаардлагатай бол хөтөлбөрийг сайжруулах тухай санал боловсруулах;
- ноцтой эрсдэлд орсон хүмүүст Засгийн газрын, эсхүл эрх бүхий байгууллагын хийсэн эрсдэлийн үнэлгээгээр тогтоосон онцгой хамгаалалтыг санал болгох;
- эрх бүхий байгууллага болон Засгийн газрын шийдвэрээр хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрөөс хамгаалалт хүсч буй хүмүүсийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх;
- хамгаалах арга хэрэгслийг бий болгох зорилгоор эрх бүхий байгууллага нь холбогдох байгууллагуудтай хамтран бүлгийн, нутаг дэвсгэрийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх;

---

⁶ Мөн тэнд.

- иргэн, хамт олон, ялангуяа ноцтой эрсдэлд орсон хүмүүсийн амьд явах эрх, эрх чөлөө, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах стратегийг боловсруулан хэрэгжүүлэхэд бүс нутгийн холбогдох байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх, зөвлөгөө өгөх (энэ талаар судалгааны дэлгэрэнгүй хэсэгт дурдсан болно).

Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай удирдамжийг хэрэгжүүлж байгаа сайн туршлагад **Норвеги**⁷, **Швейцар**⁸ зэрэг улсуудын Засгийн газраас гадаад дахь дипломат төлөөлөгчдөд зориулж гаргасан удирдамжууд ордог. Эдгээр удирдамж нь гадаад улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газраар дамжуулан хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үйл ажиллагааг тодорхойлсон. Үүнд, мэдээлэл солилцох, хүний эрх хамгаалагчидтай шууд холбоо тогтоох, шүүх ажиллагааг ажиглах, хорих ял эдэлж байгаа, эсхүл гэрийн хорионд байгаа хүмүүстэй уулзаж ярилцах, тухайн улсын хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд мэдээ, ярилцлага өгөх, мэдэгдэл хийх, хүний эрх хамгаалагчдын тухайлсан нөхцөл байдалд олны анхаарал татах зэрэг аргаар хүний эрхийн ажлын харагдах байдлыг нэмэгдүүлэх, хүний эрх хамгаалагчидтай холбоо тогтоох зорилгоор тухайн улс дахь олон улсын байгууллагууд, бусад улсын дипломат төлөөлөгчийн газрууд, тухайн улсын үндэсний хүний эрхийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах зэрэг хэд хэдэн боломжит практик арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг байна. Эдгээр улсын удирдамжаар тодорхой тохиолдолд хүний эрх хамгаалагчдыг өөр хот, эсхүл ойролцоох улс руу түр нүүлгэн шилжүүлэхийн тулд санхүүгийн дэмжлэг, практик тусламж шаардагддаг гэдгийг хүлээн зөвшөөрдөг давуу талтай.

В. Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах арга хэрэгслийн тухайд

Мексик Улсын хувьд Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах хуулийн 7 дугаар бүлэгт⁹ хамгааллын арга хэрэгслийг тусгасан байна. Үүнд:

- *урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ* (зааварчилгаа өгөх, гарын авлагаар хангах, өөрийгөө хамгаалах сургалтад хамруулах, хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчдийг бие хамгаалагчаар хангах);
- *хамгаалах арга хэмжээ* (үүрэн холбооны тоног төхөөрөмж, радио, хиймэл дагуулын утас хэргэлэх, ажлын байр болон гэрт нь камер, цоож, гэрэл, бусад аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ авах, сум нэвтэрдэггүй хантааз, металл илрүүлэгч, хуягт машин ашиглах);
- *яаралтай хамгаалах арга хэмжээ* (нүүлгэн шилжүүлэх, түр хугацаагаар нүүлгэн шилжүүлэх, бие хамгаалах тусгайлсан байгууллагад хандах, үл хөдлөх хөрөнгө хамгаалах, хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийн амь нас, эрүүл мэнд, эрх, эрх чөлөөг нь хамгаалахад шаардлагатай бусад арга хэмжээг авах).

Эдгээр нь олон улсын стандарт болон бусад сайн аргуудыг ашиглан хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчдийг эрсдэлд өртөх явдлыг багасгахад чиглэгдэж байна.

Г. Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үйл ажиллагааг хянах механизмын тухайд

Судалгаанд хамрагдсан орнуудыг үзвэл, **Колумби Улсын** бие даасан байгууллага болох Үндэсний хамгаалалтын алба нь санхүүгийн хувьд бие даасан байна. Тус алба нь Дотоод хэргийн яаманд харьяалагдах бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлын байгууллага гэж үздэг.

⁷ “Хүний эрхийг хамгаалагчдыг дэмжих Норвегийн хүчин чармайлт, гадаад хэргийн албаны гарын авлага”, Норвегийн Гадаад хэргийн яам, 2010 оны 12 дугаар сар. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/menneskerettigheter/menneskerettighetsforkjaempere/veiledningmrforkjengelskfin.pdf>

⁸ “Швейцарын Хүний Эрхийг хамгаалагчдын Хамгааллыг Хэрэгжүүлэх Удирдамж”, Гадаад хэргийн холбооны хэлтэс (ГХХХ), 2013 оны 12 дугаар сар. <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/events.html>

⁹ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 7 бүлэг. http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

Мексик Улсын хувьд хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах байгууллага нь Удирдах зөвлөл¹⁰ (Junta de Gobierno), Зөвлөлдөх зөвлөл¹¹ (Consejo Consultivo), Үндэсний гүйцэтгэх зохицуулалт¹² (La Coordinación Ejecutiva Nacional)-аас бүрдэх ба тэдгээрийг Дотоод хэргийн яам удирдаж ажилладаг.

Бразил Улсад хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах Үндэсний зөвлөлдөх зөвлөл нь Ерөнхийлөгчийн Хүний эрхийн нарийн бичгийн даргын дэргэд харьяалагдаж байсан бол 2019 оноос Эмэгтэйчүүд, гэр бүл хүний эрхийг хамгаалах яаманд хамаарах болсон.

Манай улсын Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн 10.2 дугаар зүйлд “Хороо нь Хүний эрхийн Үндэсний комиссын дэргэд бие даасан, хараат бус байдлаар, иргэний нийгэм, ялгаварлан гадуурхалтад өртсөн бүлгүүдтэй нягт уялдаатай ажиллана”, 10.4 дүгээр зүйлд “Хорооны дарга нь Хүний эрхийн комиссын гишүүн байна” гэж тус тус заасан. Өөрөөр хэлбэл, эрх бүхий хороо нь ХЭҮК-ийн дэргэд үйл ажиллагаа явуулахаар байна.

НЭГ. ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАЛААР

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссоос “Монгол Улс дахь хүний эрхийг хамгаалагчийн эрхийн хэрэгжилт” судалгааг 2015 онд хийсэн ба уг судалгаагаар Монгол Улсын хууль тогтоомжоор хүний эрх хамгаалагчийг нэлээд өргөн хүрээгээр тодорхойлсон байна. Жишээлбэл:

1. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 14 дэх хэсэгт “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах эрхтэй...”¹³ гэж зааснаар шүүх нь хүний эрхийг хангахад тэргүүлэх үүрэгтэй оролцдог болохыг;
2. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 14 дэх хэсэгт “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, ...хууль зүйн туслалцаа авах эрхтэй...”¹⁴ гэх заалтаар өмгөөлөгч хүний эрх хамгаалагч болохыг;
3. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 19 дүгээр зүйлд “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.”¹⁵ хэмээн заасан нь хууль тогтоох, гүйцэтгэх засаглалын бүхий л байгууллага хүний эрхийг хамгаалагч болохыг
4. Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийн¹⁶ “Хүний эрхийг хамгаалах үндэсний механизмыг боловсронгуй болгох” гэсэн хэсэгт хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бүх шатны байгууллагууд, Хүний эрхийн үндэсний комисс, өмгөөлөх байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагууд, иргэний нийгмийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудыг хүний эрх хамгаалагчид болохыг тус тус тодорхойлсныг жишээ болгон дурдахын зэрэгцээ Монгол Улсын Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Прокурорын

¹⁰ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 2 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

¹¹ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 3 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

¹² Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 4 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

¹³ <https://www.legalinfo.mn/law/details/367> Монгол Улсын Үндсэн хууль

¹⁴ <https://www.legalinfo.mn/law/details/367> Монгол Улсын Үндсэн хууль

¹⁵ Мөн тэнд

¹⁶ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/3225?lawid=6265> Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр батлах тухай УИХ-ын 2003 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрийн 41 дүгээр тогтоол

*байгууллагын тухай хууль, Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль, Төрийн бус байгууллагын тухай хууль, Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль гэх мэт нэлээд олон хуулиар хүний эрх хамгаалагчийг тодорхойлсныг дурдаж болно.*¹⁷

Хүний эрхийг хамгаалагчийн тухай ойлголтын түвшинг тодорхойлох зорилгоор судалгаа явуулахад шүүгч, цагдаагийн алба хаагч, прокурор, өмгөөлөгчдийг хүний эрх хамгаалагч гэж ойлгодоггүй, харин “хүний эрхийг зөрчигч, хязгаарлагч” гэж үзэж байгаа нь судалгаанд ороцогчдийн 44 хувийг эзэлж байв.¹⁸ Энэ нь хүний эрх хамгаалагчийн талаарх ойлголт төлөвшөөгүйтэй холбоотой байна.

Хүний эрхийг хамгаалагчийн эрхийг хамгаалах үндэсний эрх зүйн зохицуулалт бүрдсэн эсэхийг санал асуулгын болон баримт бичгийн шинжилгээ хийх аргаар судлахад судалгаанд оролцогчдын 70.64% нь Монгол Улсад хүний эрхийг хамгаалагчийн эрх зүйн зохицуулалт бүрдээгүй гэж үзсэн байна.¹⁹

Энэ ч үүднээс Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийг УИХ-д өргөн барьсан байна. НҮБ-ын Хүний эрх хамгаалагчдын нөхцөл байдал хариуцсан Тусгай илтгэгч Мэри Лаулор энэ талаар “...Монгол Улс энэ хуулийг баталснаар Ази, Номхон далайн бүс нутагт анхдагч улс болох бөгөөд хүний эрх хамгаалагчид өөрийн үйл хэргээ үргэлжлүүлэхэд ихээхэн туслах болно...” гэж мэдэгдсэн.²⁰

Хүний эрх хамгаалагчдын дунд нийгэм, эдийн засгийн дарамттай холбоотой айдас, биеэ цэгнэх байдал түгээмэл байдаг. Энэ нь ялангуяа олборлох үйлдвэрүүдийн байгаль орчин болон иргэдэд учруулж буй эрсдэлийг олон нийтэд зоригтойгоор илчилдэг, авилга, хууль бус үйлдлийн талаар мэдээлдэг, эсхүл нийгэмд шударга ёс, тэгш байдлыг уриалан дууддаг хүмүүст илүү хамаатай байна. Энэ нөхцөлд хүний эрх хамгаалагчдын тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлэх нь нийгэмд хүний эрх хамгаалагчдын гүйцэтгэж буй нэн чухал үүргийг хүлээн зөвшөөрөх, дэмжин сурталчлахад шийдвэрлэх ач холбогдолтой тухай НҮБ-ын Хүний эрх хамгаалагчийн асуудал хариуцсан тусгай илтгэгч Мишель Форст 2019 оны 04, 05 дугаар сард Монгол Улсад ажилласан томилолтын тайлан²¹-даа дурджээ.

Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийг 2020 оны 05 дугаар сарын 11-ний өдөр өргөн барьж мөн оны 12 дугаар сарын 17-ны өдөр УИХ-аар хэлэлцэхийг дэмжсэн²² байдаг. Уг төсөл 4 бүлэг, 15 зүйлтэй.

- I бүлэгт хүний эрх хамгаалагч гэж хэн болох, тэдний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангах үүрэг, хүний эрх хамгаалагчийн эрхэд халдах үйлдлийг тусгайлан тайлбарласан.
- II бүлэгт хүний эрх хамгаалагчийн эрх, хориглох зүйлийг тодорхойлсон.
- III бүлэгт төрийн байгууллага, албан тушаалтан, төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжийн хүлээх нийтлэг үүргийг зааж, хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн баталгааг бий болгосон.
- IV бүлэгт хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тогтолцоог хуульчилсан. Хүний эрх хамгаалагчийн хороог Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын дэргэд бие даасан, хараат бус байдлаар 7 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулахаар тусгажээ.

Хуулийн төсөлд Эмнести интернэшнл байгууллагаас өгсөн саналаас дурдвал, Хүний эрх

¹⁷ “Монгол Улс дахь хүний эрхийг хамгаалагчдын эрхийн хэрэгжилтийн төлөв байдал” судалгааны тайлан 2015 он ХЭҮК

¹⁸ Мөн тэнд

¹⁹ Мөн тэнд

²⁰ НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн албан ёсны цахим хуудас. <https://www.unicef.org/mongolia/mn/press-releases/un-expert-calls-mongolia-adopt-law-protecting-human-rights-defenders>

²¹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24603&LangID=E>

²² <http://www.parliament.mn/n/brbon>

хамгаалагчийн тодорхойлолт нь олон улсын хэм хэмжээнд нийцсэн (4.1.1 дэх заалт), хүний эрх хамгаалагчийн гэр бүлийн гишүүн, хамтран амьдрагчийг халдлагын бай болж болзошгүй талаар тусгасан (4.1.6, 4.1.7 дэх заалт) нь сайшаалтай гэсэн байна. Харин хамгаалалтын арга хэмжээ авахтай холбоотой шийдвэр гаргах, хэрэгжүүлэх цаг хугацааг тодорхой тусгаагүй нь хүний эрх хамгаалагчдыг хүнд суртлын занганд үлдээх, улмаар эрсдэлд оруулах ч талтай²³ гэсэн нь анхаарууштай байна гэжээ.

Мөн НҮБ-ын Хүний эрх хамгаалагчийн асуудал хариуцсан Тусгай илтгэгч Мишель Форст 2019 оны 04 дүгээр сарын 30-наас 05 дугаар сарын 13-нд Монгол Улсад ажилласан дэлгэрэнгүй тайлангаа Хүний эрхийн дээд комиссарын газар²⁴-ын цахим хуудаст байршуулсан байна. Ийнхүү ажиллах үеэрээ хуулийн төсөлтэй танилцаж, дараах санал, зөвлөмжийг өгсөн байна. Үүнд:

- хуулийн төсөлд ихэвчлэн цагдаагийн хамгаалалтаас бүрдсэн хязгаарлагдмал, богино хугацаанд хамгаалах арга хэмжээг тусгасныг дурдаад үүний оронд хамгаалалтын талаарх өргөн хүрээний, нэгдсэн ойлголтыг бий болгох;
- энэ нөхцөлд механизмын гүйцэтгэх үүрэг нь хүний эрхийн хамгаалагчдын ажилд саад болж буй айлган сүрдүүлэх, ялгаварлан гадуурхах, шийдвэр гаргах үйл явцад оролцуулалгүй орхих, гэмтнийг ял шийтгэлгүй өнгөрөөх гэх мэт бэрхшээлүүдийг шийдвэрлэх төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжүүлэх ажлуудаас бүрдэх хэрэгтэй;
- мөн хуулиар хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн хүний эрхийн хамгаалагчид, байгаль орчны хамгаалагчид, хэвлэл мэдээллийн ажилтнууд, үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллагууд, авлигын эсрэг болон шүгэл үлээгчид зэрэг бүхий л хүний эрхийн хамгаалагчдын үйл хэрэг нэн чухал бөгөөд тэдний энэ хууль ёсны үйл хэргийг хүлээн зөвшөөрөх, дэмжин сурталчлах, урамшуулах шаардлагатай;
- түүнчлэн, Монгол Улс урд нь хэрэг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагааны явцад гэмт хэргийн хохирогч, гэрчийг хамгаалах зорилгоор бий болгосон бие даасан Тахарын үйлчилгээ болон Аюулгүй байдлын хамгаалалтын албатай байсныг дурдаад, энэ алба шиг гэрчийг хамгаалах ажлыг хариуцсан бие даасан бүтэц нэгжийг сэргээн байгуулах эрэлт, хэрэгцээ маш их байна;
- зөвхөн хүний эрхийн хамгаалагчдын эрхийг хамгаалах бус, тэдний үйл хэргийг хамгаалах нь нэн чухал бөгөөд тэдний эсрэг дайралтад хариуцлага тооцохгүй өнгөрөөдөг явдлыг таслан зогсоох, хариуцлага тооцохын тулд Хүний эрхийн хамгаалагчдын эрх зүйн байдлын тухай хуулийг батлан хэрэгжүүлэх;
- НҮБ-ын Хүний эрхийн дээд комиссарын газрын дэмжлэгтэйгээр хүний эрхийн хамгаалагчдын тухай хуулийн ач холбогдол, ийм хуулийг аль хэдийнээ баталж хэрэгжүүлсэн улс орнуудаас олон улсын экспертүүдийг урьж зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулах;
- Тахарын албаны үйлчилгээг сэргээн бий болгох замаар хохирогч, гэрчийн хамгаалалтыг хууль сахиулах байгууллагаас тусдаа хэлбэрээр институтчилэх.²⁵

Иймд хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад дээрх санал, зөвлөмжүүдийг анхаарч үзэх нь зүйтэй юм.

Монгол Улсад хүний эрх хамгаалагчийн эрхийг зөрчих, тэдний эрхэд зүй бусаар халдах тохиолдол бий эсэх талаар санал асуулгын судалгаанд оролцогчдын 54.31% нь эрхийг зөрчих, эрхэд зүй бусаар халдах тохиолдол байдаг гэж хариулжээ. Санал асуулгад оролцсон оролцогчдыг эрхэлж буй ажлаар нь ангилан авч үзвэл:

- Цагдаагийн байгууллагын албан хаагчдын 256 буюу 46.6% нь;

²³ Эмнести интернэшнл байгууллагаас Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөлд өгсөн санал.

²⁴ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24603&LangID=E>

²⁵ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24603&LangID=E>

- Шүүгчдийн 50 буюу 32.05% нь;
- Өмгөөлөгчдийн 65 буюу 54.62% нь;
- Прокурорын 55 буюу 34.16% нь;
- Иргэний нийгмийн байгууллагын ажилтны 28 буюу 41.79% нь;
- Сэтгүүлчдийн 53 буюу 50.47% нь;
- Бусад оролцогчдын 71 буюу 25% нь байна.²⁶

ХОЁР. ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙГ ХАМГААЛАХ ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГУУДААС ГАРГАСАН ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧГҮҮД БОЛОН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ИНСТИТУЦИУДЫН ТАЛААР

Хүний эрх, эрх чөлөөний асуудал дэлхий дахинаа чухлаар хөндөгдөж, улс бүрт хүний эрхийг сурталчилж, дэлгэрүүлэхийг эрмэлзэж байна. Дэлхийн улсуудад өөрийн онцлог бүхий түүх, нийгэм, соёл, зан заншил болон хөгжлийн түвшин, нийгмийн ухамсар, иргэдийн боловсролын байдлаас шалтгаалан хүний эрхийг хамгаалж, хөхиүлэн дэмжих арга механизмууд нь ялгаатай байдаг. Иймд улс бүрт үйл ажиллагаагаа явуулж буй хүний эрхийг хамгаалагчдад тулгардаг бэрхшээл нь ч харилцан адилгүй байна.

1948 онд НҮБ-аас Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг баталсан боловч хүний эрхийг хамгаалах явцад хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдал сул, үйл ажиллагааны хүрээ хязгаарлагдмал, заналхийлэл, дарамт шахалтад өртөж байгааг анхаарч НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн “Нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих хувь хүн, нийгмийн нэгж, байгууллагын эрх, үүргийн тунхаглал”²⁷ буюу Хүний эрх хамгаалагчийн тухай тунхаглалыг 1998 онд баталсан байна. Тунхаглалд хүний эрх хамгаалагчийг **“Ганцаар болон бусадтай эвлэлдэн нэгдэж, үндэсний болон олон улсын түвшинд хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, биелүүлэхийн төлөө тайван замаар ажиллаж байгаа хүмүүсийг Хүний эрх хамгаалагч”** хэмээн тодорхойлсон.

2.1. Хүний эрх хамгаалагчийн загвар хууль

Хүний эрх хамгаалагчдын тухай тунхаглалтай уялдуулан НҮБ-аас Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах загвар хуулийг 2016 онд Олон улсын хүний эрхийн үйлчилгээний байгууллагаас (International Service for Human Rights, ISHR²⁸) батлан гаргасан. Уг хуулийг бүс нутаг бүрээс 500 гаруй хүний эрх хамгаалагчтай хамтран боловсруулсан. Загвар хуулийг өндөр түвшний 28 шинжээч, мэргэжилтнүүд хүлээн зөвшөөрч баталсан байна.

Загвар хууль нь дараах гурван гол зорилтыг агуулсан:

1. улс орнуудад үндэсний түвшинд хүний эрх хамгаалагчдын үйл ажиллагааг дэмжих, тэднийг аливаа халдлага, өс хонзонгоос хамгаалах хууль, бодлого, механизмыг бий болгоход нь туслах, техникийн удирдамжаар (technical guidance) хангах;
2. хүний эрх хамгаалагчдад өөрсдийн үйл ажиллагаагаа хуулиар хүлээн зөвшөөрүүлж, хамгаалуулахад нөлөөлөх арга хэрэгслээр хангах;
3. улс орнууд, хүний эрх хамгаалагчдад бий болгосон болон байгаа хууль, тогтоомж бодлого нь үр нөлөөтэй ажиллаж байгаа эсэхийг хэмжих, үнэлэх арга хэрэгслээр хангах.

²⁶ “Монгол Улс дахь хүний эрхийг хамгаалагчдын эрхийн хэрэгжилтийн төлөв байдал” судалгааны тайлан 2015 он ХЭҮК

²⁷ <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Defenders/Declaration/Mongolian.pdf>

²⁸ Хүний эрхийн олон улсын үйлчилгээний байгууллага нь 1984 оноос эхлэн хүний эрхийг хамгаалагчдын талаарх тунхаг бичиг гаргах асуудлыг анх санаачлан, үүнд чиглэсэн судалгаа, сурталчилгаа, сургалтын ажлууд хийж эхэлсэн байна. 1988 онд хүний эрхийн олон улсын тогтолцоо, түүний хөгжил дээр үндэслэн хүний эрхийн хамгаалагчдын талаар хийсэн мониторингийн дүнгээ олон нийтэд танилцуулсан. Түүнчлэн дэлхийн олон орны иргэний нийгмийн байгууллагуудад мэргэжлийн туслалцаа үзүүлж, тэдгээрийг чадваржуулахад чиглэн ажиллаж байна. <https://www.ishr.ch/>

Загвар хуулийн бүтцийг товчлон авч үзвэл дараах агуулгатай байна:

1. хүний эрхийг хүн тус бүр, эсхүл хамтад нь бүх нийтээр үндэсний болон олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөх, хүндэтгэх, хүний эрхийг хангах байдлыг бэхжүүлэх;
2. хүний эрх болон үндсэн эрх чөлөөг баталгаажуулах, хөхиүлэн дэмжих болон хамгаалах байдлыг бэхжүүлэх;
3. НҮБ-ын Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал болон нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хүний эрх болон үндсэн эрх чөлөөг хөхиүлэн дэмжих, хувь хүн, бүлэг хүмүүс, нийгмийн бүх байгууллагын үүргийг хэрэгжүүлэх байдлыг хангах;
4. хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах талаарх бүс нутгийн баримт бичгийг хэрэгжүүлэх талаар хүлээсэн үүрэг амлалтаа баталгаажуулах.

Загвар хуульд хүний эрх хамгаалагчийн 17 эрхийг тусгасан төдийгүй тэдгээр эрхийг хангах, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх механизм бий болгохыг зорилго болгожээ. Ингэхдээ тусгайлан байгуулсан байгууллага байгуулах замаар, эсхүл эрх олгогдсон хараат бус байгууллага, нэгж энэхүү чиг үүргийг удирдан зохион байгуулах хувилбарыг дэвшүүлжээ.

2.2.Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж²⁹

Европын Аюулгүй байдал хамтын ажиллагааны байгууллага (ЕАБХАБ)-ын гишүүд орнуудын төр, засгийн тэргүүнүүд хүний эрхийн асуудлыг чухлаар авч үзэж 1994 оны Будапештын баримт бичиг, 1975 оны Хельсинкийн баримт бичиг, 1990 оны Копенхагены уулзалтын баримт бичиг, 2010 онд Астанагийн тунхаг болон ЕАБХАБ-ын Хүний аюулгүй байдлын хэмжүүрийн талаар үүрэг, амлалтуудыг нарийн тусгаж тодорхойлсон байдаг.

Дээрх баримт бичгүүдэд хүний эрх хамгаалагчдын баталгааг тунхагласан ч иргэний нийгмийн байгууллагуудын хүний эрхийг хамгаалах үйл ажиллагаанд саад учруулдаг, шийдвэрлэгдээгүй асуудал, зарим тохиолдолд нүүр тулдаг ноцтой эрсдэлүүдийг Ардчилсан институт, хүний эрхийн газар (АИХЭГ) болон ЕАБХАБ-ын анхааралд тасралтгүй хүргэсээр байсан. 2012 онд Ирланд Улсын нийслэл Дублин хотноо зохион байгуулагдсан ЕАБХАБ-ын Гадаад хэргийн сайд нарын хорооны хурлын хүрээнд иргэний нийгмийн байгууллагууд тус бүс нутагт ажиллаж буй хүний эрх хамгаалагчдын аюулгүй байдалд санаа зовж буйгаа илэрхийлэн хамтарсан тунхаг бичиг гаргасан бөгөөд тэднийг хамгаалах удирдамж гаргахыг ЕАБХАБ-ын гишүүн орнуудад уриалсан юм.³⁰ Энэхүү уриалгыг ажил хэрэг болгож АИХЭГ өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд “Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж”-ийг баталсан байна.

Удирдамж нь тусгайлан шинэ стандарт, эсхүл хүний эрх хамгаалагчдад зориулсан “тусгай” эрх бий болгоогүй. Харин хүний эрхийг хамгаалах үйл ажиллагааныхаа улмаас эрсдэлд орсон хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалахад анхаарсан баримт бичгүүдийг эмхэтгэн гаргасан гэж ойлгож болох юм. Мөн хүн бүрийн эрхийг тэгш хамгаалах зорилготой юм. Удирдамжид **хүний эрхийг хамгаалагчийг** нь олон улсын, бүсийн, үндэсний, орон нутгийн түвшинд “ганцаарчлан болон бусадтай эвсэж хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, хэрэгжүүлэх явдлыг хөхиүлэн дэмжиж, үүний төлөө эрмэлзэж” ажилладаг гэсэн байна.”³¹ Тэд аливаа ялгаварлалгүйгээр бүх хүнд хамаатай хүний эрхийн түгээмэл чанарыг хүлээн зөвшөөрч, хүний эрхийг тайван замаар хамгаалдаг гэж тодорхойлсон байна.

2.3.Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах бие даасан дипломат удирдамж

Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах хууль, бодлого ба механизмаас гадна Дипломат удирдамж нь хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах чухал хэрэгсэл юм. Хэд хэдэн орон хүний эрх

²⁹ <https://www.osce.org/files/f/documents/1/7/454269.pdf> ЕАБХАБ-ын АИХЭГ-аас 2012 онд баталсан Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж

³⁰ https://www.civicsolidarity.org/sites/default/files/dublin_declaration_on_human_rights_defenders_final.pdf

³¹ НҮБ-ын Хүний эрхийг хамгаалагчдын тунхаглал. 1 дүгээр заалт.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Defenders/Declaration/declaration.pdf>

хамгаалагчдыг хамгаалах зорилго бүхий "Дипломат удирдамж"-ийг НҮБ-аас баталсан "Хүний эрх хамгаалагчийн тухай тунхаглал", ЕАБХАБ-ын "Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж"-д нийцүүлэн батлаад байна.

НҮБ-ын Тусгай илтгэгч эдгээр удирдамжуудыг хэрэгжиж болохуйц санаачилга хэмээн өндрөөр үнэлж, бусад гишүүн орнуудад энэхүү сайн жишээг дагахыг уриалсан билээ. Эдгээр удирдамжийг Канад, Нидерланд, Финланд, Норвеги, Швейцар, ИБУИНХУ, АНУ-ын Гадаад харилцааны яамдууд баталсан бөгөөд эдгээр улсуудаас гадаад улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газрын ажилтнууд өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа удирдлага болгодог байна. Удирдамжийг хэрэглэхдээ суугаа тухайн улсын хууль, хүний эрхийн чиглэлээр хүлээсэн үүргийг нь сануулж, хүний эрхийн үндэсний байгууллага, энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй иргэний нийгмийн болон олон нийтийн байгууллага, хувь хүмүүстэй хамтарч ажиллах, тэднийг хүний эрх хамгаалагчийн үйл ажиллагаагаа дарамтгүй, аюулгүй, чөлөөтэй явуулахад дэмжин туслах, хамгаалах талаар дурджээ. Удирдамжийн талаар гуравдугаар бүлэгт дэлгэрэнгүй оруулсан болно.

2.4. Хүний эрхийн институциуд

НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблей Хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хамгаалах үндэсний байгууллагын статусын тухай Парисын зарчмыг 1993 онд баталж, бусад гишүүн улс уг шаардлагын үндсэн дээр дотоодын хараат бус, бие даасан байгууллага байгуулахыг уриалсан байна.³²

Дэлхий нийтээр хүний эрхийн үндэсний байгууллагын ач холбогдлыг өндрөөр үнэлж, хараат бус, хөндлөнгийн чиг үүргийг хавсран гүйцэтгүүлэх, ялангуяа хүний эрхийн зөрчлийг таньж мэдэх, таслан зогсоох, арилгах, шаардлагатай тохиолдолд шүүхээр хэрэг хянан шийдвэрлэхэд татан оролцуулдаг жишиг тогтож байна.³³

Хүний эрхийн үндэсний байгууллагын хараат бус, бие даасан, чөлөөтэй ажиллаж байгааг Парисын зарчимд нийцүүлэн магадлан итгэмжилдэг. Ийнхүү итгэмжлэхдээ өөрийн хуулиар олгосон бүрэн эрхийг үндэсний хэмжээнд бүрэн дүүрэн, үр дүнтэй хэрэгжүүлж байгааг чухалчлан авч үздэг онцлогтой. Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын дэлхийн эвсэл хүний эрхийн үндэсний 124 байгууллагыг магадлан итгэмжилж, Парисын зарчимд бүрэн нийцсэн буюу А статустай 80, бүрэн нийцээгүй буюу В статустай 34, нийцээгүй буюу С статустай 10 байгууллагатай болсон байна.³⁴ Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын загваруудыг харьцуулбал үндсэн 6 төрлөөс бүрдсэн байна. Эдгээрт:

1. хүний эрхийн тодорхой хүний эрхийн комисс;
2. хүний эрхийн омбудсман байгууллага;
3. хүний эрхийн холимог байгууллага;
4. зөвлөлдөх, эсхүл зөвлөх шинжтэй этгээд;
5. хүний эрхийн хүрээлэн, төв;
6. асуудлаар дагнасан байгууллага.

Ази, Номхон далайн бүсэд хүний эрхийн комисс, Европын бүсэд омбудсман, Африк, Америкийн бүсэд холимог хэлбэртэй байна.³⁵ Ази, Америк, Африк тивийн улсуудын тухайд

³² The Raul Wallenberg Institute, Compilation of Human Rights Instruments, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2004.

³³ Б.Болорсайхан. "Хүний эрхийн үндэсний байгууллагыг тодорхойлох зарим асуудал", Хүний эрх сэтгүүл №2 (40). 2012.

³⁴ Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын дэлхийн эвсэл, Магадлан итгэмжлэл хариуцсан дэд хороо, 2019 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдрийн Магадлан итгэмжлэлийн жагсаалт.
[https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/Status%20Accreditation%20-%20Chart%20\(%2027%20November%202019\).pdf](https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/Status%20Accreditation%20-%20Chart%20(%2027%20November%202019).pdf) (Сүүлд үзсэн: 2020.11.11)

³⁵ Б.Болорсайхан. "Ази, Номхон далайн бүсийн хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын үүсэл". Хүний эрх сэтгүүл №1 (45). 2015. 29-30 дахь тал.

колони улсын хэл, төрийн бүтэц, байгууламжийг хуулбарлан авснаас үүдэн хүний эрхийн үндэсний байгууллагын загварыг нутагшуулсан байна.³⁶

Европын улсууд гомдол хүлээн авч шийдвэрлэх, хүний эрхийн боловсрол, сургалт, судалгаа хийх, хууль тогтоомжийг боловсруулахад зөвлөх гэх мэт үндсэн чиг үүргээс гадна хүний эрхийн бүсийн хэм хэмжээ, бүсийн захиргаанаас олгосон бүрэн эрхийн дагуу бусад бүрэн эрх эдлэх, хариуцах туршлагатайг хавсралт 1-ээс харж болно.

Омбудсмэний загвар нь хүний эрхийн комиссоос өмнө оршиж байсан урт хугацааны уламжлалтай. Хууль зүйн нэр томъёоны тайлбарт тодорхойлсноор омбудсмэн нь аливаа захиргааны байгууллагаас хүний эрхийг сахин хамгаалж байгаад хяналт, шалгалт хийхээр тусгайлан сонгогдсон албан тушаалтан ба байгууллагыг хэлдэг байна. Энэ нь зарим улсад өөрөөр нэрлэгдэх бөгөөд ерөнхийлөгч, парламент, эсхүл засгийн газраас сонгогдох болон томилогддог. Ихэнх улсад омбудсмэн парламентын нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа явуулж, парламентад жил бүр ажлаа тайлагнадаг. Ингэснээр иргэдийн эрх зөрчигдөж буй “зөрчилтэй газар” нийгмийн харилцаа хаана байгааг мэдээлэх ба тэнд төрийн аппаратыг өөрчлөн сайжруулах шаардлагатайг мэдээлдэг ач холбогдолтой.³⁷

Ази, Африк, Америкийн бүсэд хүүхэд, эмэгтэйчүүд, үндэсний цөөнх, дотооддоо шилжин суурьшсан, хөгжлийн бэрхшээлтэй, уугуул хүмүүсийн эрхийн талаар тодорхой нийгмийн бүлэгт чиглэсэн, нэг бол эрүүдэн шүүх, арьс үндсээр алагчлах, ялгаварлан гадуурхахтай тэмцэх, зөрчилдөөнөөс сэргийлэх, энхтайван, тэгш боломж хариуцах, авлигын эсрэг зарим чиглэлд ажиллах чиг үүрэг гүйцэтгэж байна.³⁸

Улс орнуудад газар зүйн бүс, эрх зүйн тогтолцооны уламжлалаас хамааран хүний эрхийн байгууллагуудын янз бүрийн загвар, бүтэц үүсэн хөгжсөөр байна. Судалгаанаас үзэхэд, хүний эрхийн комиссын загвар нь нийт улс орнуудын талаас дээш хувийг эзэлдэг бол омбудсмэн нь Зүүн Европ, Төв болон Өмнөд Америк, хамтын нийгэмлэгийн орнуудад түгээмэл хөгжсөн бөгөөд нийт улсуудын гуравны нэг хувийг эзэлж байна.

ГУРАВ. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧИЙГ ХАМГААЛАХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТУУДЫН ТАЛААР

3.1.Бие даасан хууль баталсан орнуудын эрх зүйн зохицуулалт

Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай бие даасан хууль баталсан болон батлахаар ажиллаж байгаа улс орнуудад хөгжлийн түвшнээр доогуур хөгжиж буй, тэр дундаа ялангуяа байгалийн баялгийн шударга бус хуваарилалт бүхий улс орнууд орж байгааг энэхүү судалгаанаас харж болно. Энэ нь хүний эрх хамгаалагчийг зайлшгүй хамгаалах шаардлага үүссэн байдлыг харуулж байна. 2018 оны байдлаар дараах орнуудад хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах бие даасан хууль батлаад байна.

- 1. Бүгд Найрамдах Мали Улс:** Хүний эрх хамгаалагчдын тухай хуулийг 2018 оны 01 дүгээр сард баталсан³⁹ Африкийн гурав дахь улс болсон. Энэ хуульд хүний эрх хамгаалагчдын эрх, үүрэг, төрөөс хамгаалах арга хэмжээг тусгасан. Хүний эрх хамгаалагчдын гэр, ажлын байр нь халдашгүй (6-р зүйл), өмгөөлөгчид хүний эрхийг хамгаалах олон улсын байгууллагатай хязгаарлалтгүй холбоо тогтоох (7-р зүйл), үйл ажиллагааныхаа санхүүжилтийг авах эрх (8-р зүйл) зэргийг хүлээн зөвшөөрсөн.

³⁶ Б.Болорсайхан, “Хүний эрхийн үндэсний байгууллагыг тодорхойлох зарим асуудал”, Хүний эрх сэтгүүл №2 (40). 2012. 50-52 дахь тал.

³⁷ Хүний эрхийн институцийн загвар, омбудсмэний тогтолцоо, үйл ажиллагааны хэлбэр, эрх зүйн байдал харьцуулсан судалгаа УИХТГ Мэдээлэл, хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний хэлтэс 2019 он

³⁸ Brian Burdekin, National Human Rights Institutions in the Asia-Pacific Region, Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers. 2002. 108-115 дахь тал.

³⁹ https://www.ishr.ch/sites/default/files/documents/ishr_ar_online_final_legal_protection.pdf

2. **Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс:** Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр (National Program for the Protection of Human Rights Defenders, PPDDH) 2009 оноос хэрэгжиж эхэлсэн. Хүний эрх хамгаалагчдын үүргийг хууль тогтоомжоороо хүлээн зөвшөөрдөг. Бразилийн Хүний эрх хамгаалагчдын хороо (CBDDH) нь Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг иргэний нийгмийн байгууллагуудын сүлжээ юм.⁴⁰
3. **Бүгд Найрамдах Колумби Улс:** Төрийн хэд хэдэн байгууллагууд цуврал удирдамжаар дамжуулан хүний эрх хамгаалагчдын ажлын ач холбогдол, тэднийг хамгаалах үүргийг төрөөс хүлээн зөвшөөрсөн. Тус улс 2011 онд Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний нэгжийг байгуулсан. Хүний эрх хамгаалагчдыг Энхийн гэрээний (Peace Accord) заалтаар хамгаалдаг. Төрөөс хүний эрх хамгаалагчдын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд арга хэмжээ авах, гутаан доромжлохтой тэмцэх, тэдний ажлыг сурталчлах, түгээх арга хэмжээ авах үүрэг хүлээсэн.
4. **Бүгд Найрамдах Кот Д'Ивуар Улс:** Хүний эрх хамгаалагчдын эрхийг хамгаалсан хууль баталсан анхны Африкийн улс юм. Тус улсын Засгийн газар 2017 оны 02 дугаар сард Хүний эрх хамгаалагчдыг дэмжих, хамгаалах тухай хуулийг баталсан.⁴¹
5. **Мексикийн Нэгдсэн Улс:** Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах тухай хуулийг 2012 онд баталсан.
6. **Бүгд Найрамдах Конго Улс:** Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах тухай хуулийг 2017 оны 05 дугаар сард тус улсын Сенат баталсан.⁴²

Эдгээрээс гадна Бүгд Найрамдах Перу Улс, Бүгд Найрамдах Гватемал Улс, Бүгд Найрамдах Хондурас Улс, Буркина Фасо улсууд “Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай” хууль баталсан байна. Эдгээр улсуудын хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах байгууллага ихэвчлэн Хүний эрхийн комисс, омбудсман, ерөнхий прокурорын газар, ерөнхийлөгчийн болон хууль зүйн яамны харьяанд байдаг.

Бараг бүх тохиолдолд хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах байгууллагыг засгийн газраас өөрийн бүтцэд байгуулсан байдаг. Харин Мексик, Бразил зэрэг орнууд хүний эрх хамгаалагчдын түр байгууллагыг омбудсманы газарт харьяалуулсан тохиолдол байна.⁴³

Дээрхээс үндэслэн хүний эрх хамгаалагчийн бие даасан зохицуулалттай, хүний эрх хамгаалагчийн сайн туршлагатай Мексик, Колумби, Бразил улсуудын эрх зүйн зохицуулалтыг дэлгэрүүлэн авч үзэв.

1. Мексикийн Нэгдсэн Улс

(Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах тухай хууль)

Мексик нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Бүгд найрамдах улс юм. 1917 онд Үндсэн хуулиа баталсан ба 9 бүлэг, 136 зүйлтэй. Хүний эрхийн тухай асуудлыг 1 дүгээр бүлгийн 1 дүгээр хэсэгт тусгасан бөгөөд 29 зүйлтэй байна.⁴⁴

№	Судалсан асуудал	Хуульд тусгагдсан зохицуулалт
1	Эрх зүйн орчин	Мексик Улс Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах тухай хуулийг

⁴⁰ World report on the situation of human rights defenders. 2018.

⁴¹ World report on the situation of human rights defenders. 2018.

⁴² <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo>

⁴³ <https://www.protectioninternational.org/en/policy-maker-tools/protection-human-rights-defenders-best-practices-and-lessons-learned>

⁴⁴ Мексик Улсын Үндсэн хууль. https://www.constituteproject.org/constitution/Mexico_2015?lang=en

		<p>2012 оны 06 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан байна⁴⁵. Хууль нь 13 бүлэг, 66 зүйлтэй.</p> <p>Хуулийн зорилго нь хүний эрхийг хамгаалах, сурталчлах, үзэл бодлоо илэрхийлэх, сэтгүүлчийн ажлаа эрхлэх явцад эрсдэлд орсон хүмүүсийн амь нас, эрүүл мэнд, эрх, эрх чөлөө, аюулгүй байдлыг баталгаажуулахад чиглэнэ. Энэ нь төр хүний эрхийг хамгаалах, сурталчлах, баталгаажуулах үндсэн үүргийнхээ хүрээнд хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах механизмыг бий болгож байгаа юм.</p>
2	Нэр томъёоны тодорхойлолт	<p>Хүний эрх хамгаалагч (Persona Defensora de Derechos Humanos): Хувь хүн, бүлэг, байгууллага, нийгмийн хөдөлгөөний гишүүн, түүнчлэн хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хамгаалах зорилго бүхий хуулийн этгээд, бүлэг, байгууллага, нийгмийн хөдөлгөөний гишүүнээр ажилладаг хувь хүмүүсийг ойлгоно.</p>
3	Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах арга хэрэгсэл	<p>Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах талаар урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах, хамгаалах, шийдвэр гаргах дээд шатны байгууллага нь Удирдах зөвлөл юм.</p> <p>Удирдах зөвлөлөөс гаргасан шийдвэрийг (урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ, хамгаалалтын арга хэмжээ, яаралтай хамгаалах арга хэмжээ) заавал биелүүлэх ёстой. Удирдах зөвлөл сард нэг удаа хуралдах бөгөөд тухайн сард төлөвлөсөн бүх асуудлыг хэлэлцэж ил тод, олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.</p> <p>Хуулийн 7 дугаар бүлэгт⁴⁶ дараах хамгааллыг тусгасан байна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ; • хамгаалах арга хэмжээ; • яаралтай хамгаалах арга хэмжээ. <p>Эдгээр арга хэмжээ нь олон улсын стандарт болон сайн аргуудыг ашиглан хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг эрсдэлд өртөх явдлыг багасгахад чиглэгдэнэ.</p> <p>Яаралтай хамгаалах арга хэмжээнд дараах зүйлс орно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • нүүлгэн шилжүүлэх; • түр хугацаагаар нүүлгэн шилжүүлэх; • мэргэшсэн байгууллагуудын бие хамгаалагчид хандах; • үл хөдлөх хөрөнгийг хамгаалах; • хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчдийн амь нас, бүрэн бүтэн байдал, эрх чөлөөг хамгаалахад шаардлагатай бусад арга хэмжээ. <p>Хамгаалах арга хэмжээнд дараах зүйлс орно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • үүрэн холбооны тоног төхөөрөмж, радио, хиймэл дагуулын утас хүргэх; • хамгаалуулагчийн ажлын байр болон гэрт нь камер, цоож, гэрэл эсхүл бусад аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ; • сум нэвтэрдэггүй хантааз; • металл илрүүлэгч; • хуягт машин; • шаардлагатай бусад арга хэмжээ. <p>Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд дараах зүйлс орно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зааварчилгаа; • гарын авлага; • өөрийгөө хамгаалах талаар ганцаарчилсан болон хамтын сургалтад хамруулах; • хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчдийг дагалдан явах; • шаардлагатай бусад арга хэмжээ.

⁴⁵ http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

⁴⁶ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 7 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

4	Хүний эрх хамгаалах чиг үүрэгтэй байгууллагын эрх зүйн байдал	<p>Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах байгууллага нь Удирдах зөвлөл⁴⁷ (Junta de Gobierno), Зөвлөлдөх зөвлөл⁴⁸ (Consejo Consultivo), Үндэсний гүйцэтгэх зохицуулалт⁴⁹ (La Coordinación Ejecutiva Nacional)-аас бүрдэх бөгөөд Дотоод хэргийн яам удирдаж ажиллана.</p> <p>Удирдах зөвлөл нь хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, шийдвэр гаргах дээд шатны байгууллага юм. Удирдах зөвлөл нь 9 гишүүнээс бүрдэнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дотоод хэргийн яамны төлөөлөгч; 2. Ерөнхий прокурорын газрын төлөөлөгч; 3. Олон нийтийн аюулгүй байдлын яамны төлөөлөгч; 4. Гадаад харилцааны яамны төлөөлөгч; 5. Хүний эрхийн үндэсний комиссын төлөөлөгч; 6. Зөвлөлдөх зөвлөлийн гишүүдээс санал болгон сонгогдсон дөрвөн төлөөлөгч. <p>Дотоод хэргийн яамны төлөөлөгч Удирдах зөвлөлийг даргалах бөгөөд түүний эзгүйд тохиолдолд орон тооны гишүүдийн дундаас орлох хүнийг сонгоно.</p> <p>Зөвлөлдөх зөвлөл нь Удирдах Зөвлөлийн зөвлөх байгууллага бөгөөд 9 зөвлөх (consejero)-өөс бүрдэнэ. Зөвлөлийн Ерөнхийлөгчийг дотроосоо олонхын саналаар, хоёр жилийн хугацаатай сонгодог.</p> <p>Зөвлөхүүд нь хүний эрхийг хамгаалах, сурталчлах, эсхүл сэтгүүлзүйн үйл ажиллагаа эрхлэх чиглэлээр туршлагатай, мэдлэгтэй, хүний эрх хамгаалагчид, сэтгүүлчийн үйл ажиллагааны эрсдэлийг үнэлэх, хамгаалах чиглэлээр мэдлэгтэй байх ёстой бөгөөд төрийн албан хаагч байж болохгүй.</p> <p>Зөвлөхүүд 4 жилийн хугацаатай сонгогдох бөгөөд дахин нэг удаа улиран сонгогдох боломжтой.</p> <p>Үндэсний гүйцэтгэх зохицуулалт нь холбооны төрийн захиргааны байгууллагууд болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах үйл ажиллагааг уялдуудах, зохицуулах чиг үүрэгтэй байгууллага юм.</p>
---	--	---

2. Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс

(Хүний эрх хамгаалагчдын үндэсний хөтөлбөр)

Бразил Улс нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Бүгд найрамдах улс юм. 1988 оны 10 дугаас сарын 07-нд Үндсэн хуулиа баталсан ба 9 бүлэг, 246 зүйлтэй. Хүний эрхийн тухай асуудлыг 1 дүгээр бүлгийн 2 дугаар хэсэгт тусгасан ба 20 зүйлтэй байна.

№	Судалсан асуудал	Хуульд тусгагдсан зохицуулалт
1	Эрх зүйн орчин	<p>Бразил Улс нь “Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах хөтөлбөр”-ийг 2009 онд баталсан байна⁵⁰. Хөтөлбөр нь 4 бүлэг, 23 зүйлтэй.</p> <p>Зорилго нь хүний эрхийг хамгаалах үйл ажиллагаа явуулсны улмаас эрх нь зөрчигдөж буй хувь хүн, хуулийн этгээд, бүлэг, нийгмийн хөдөлгөөнийг хамгаалах арга хэмжээ авахад оршино.</p> <p>Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр (National Program for the Protection of Human Rights Defenders, PPDDH) 2009 оноос</p>

⁴⁷ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 2 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

⁴⁸ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 3 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

⁴⁹ Хүний эрхийг хамгаалагч, сэтгүүлчдийг хамгаалах хуулийн 4 бүлэг.
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

⁵⁰ http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf

		хэрэгжиж эхэлсэн. Хүний эрх хамгаалагчдын үүрэг ролийг хууль тогтоомжоороо хүлээн зөвшөөрдөг. Бразилийн Хүний эрх хамгаалагчдын хороо (CBDDH) нь Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг иргэний нийгмийн байгууллагуудын сүлжээ юм. ⁵¹
2	Нэр томьёоны тодорхойлолт	Хүний эрх хамгаалагч гэж Хүний эрхийг хамгаалах зорилгоор үйл ажиллагаа явуулж, хүний эрхийн төлөө тэмцдэг хуулийн этгээд, хувь хүн, иргэний нийгмийн байгууллага, хөдөлгөөнийг хэлнэ.
3	Чиг үүрэг	<p>Хүний эрх хамгаалагчийн эрхийг хамгаалах Үндэсний зөвлөлдөх зөвлөл нь Бразил Улсын Ерөнхийлөгчийн Хүний эрхийн нарийн бичгийн даргын дэргэд харьяалагдаж байсан бол 2019 оноос Эмэгтэйчүүд, гэр бүл хүний эрхийг хамгаалах яам удирдан ажилладаг болсон.</p> <p>Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах цар хүрээ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хүний эрх хамгаалагч ба түүний эхнэр/нөхөр, хүүхэд, төрөл садан, мөн тухайн хүнтэй хамаарал бүхий хүмүүс багтана <p>Энэ хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллага нь Үндэсний зөвлөлдөх зөвлөл (National Deliberation Council) бөгөөд зөвлөлийг Үндэсний гүйцэтгэх зохицуулагч (National Executive Coordinator) удирдана.</p> <p>Үндэсний зөвлөлдөх зөвлөлийн шийдвэрийг заавал биелүүлнэ.</p> <p>Үндэсний гүйцэтгэх зохицуулагчийн эрх, үүрэг:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах төрөөс баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх; - хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах хөтөлбөрт хамрагдах хүсэлтийг хэлэлцэж шийдвэр гаргах; - хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах хөтөлбөрт нийцсэн аюулгүй байдлын арга хэмжээг санал болгох; - аюулгүй байдлын арга хэмжээг өргөтгөх, бууруулахыг орон нутгийн зөвлөлдөх зөвлөлд санал болгох; - хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах талаар эрх бүхий байгууллагаас хүсэх; - зөвлөмж, тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавих; - хүний эрх хамгаалагчийг мэдээллийн сан үүсгэх. <p>Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах дараах арга хэмжээг дангаар нь, эсхүл хослуулан хэрэглэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цагдаагийн хамгаалалтад авах; - аюулгүй байранд нүүлгэн шилжүүлэх; - хяналт тавих зорилгоор хувийн радио хэрэгсэлд нэвтрэх, харилцаа холбооны хэрэгслийг ашиглах; - хувийн аюулгүй байдлыг хамгаалах хэрэгслээр хангах; - нэр, гадаад төрх, хувийг мэдээллийг нууцлах; - эрүүл мэндийн, сэтгэл зүйн, хуулийн үйлчилгээ үзүүлэх; - хэрвээ хүний эрх хамгаалагчийн эрхэлж байсан үйл ажиллагаа цалгардах, орлогын эх үүсвэргүй болсон үед тухайн хүний болон гэр бүлийн амжиргааны зардалд сар бүр туслалцаа үзүүлэх; - амьдарч буй орон байрнаас нууц газарт нүүлгэн шилжүүлэх.

3. Бүгд Найрамдах Колумби Улс

(Үндэсний хамгаалалтын алба)

Колумби Улс нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Бүгд найрамдах улс юм. 1991 онд шинэ Үндсэн хуулиа баталсан бөгөөд 13 бүлэг, 380 зүйлтэй. Хүний эрх, баталгаа, үүргийн тухай асуудлыг 2

⁵¹ World report on the situation of human rights defenders. 2018.

дугаар бүлэгт тусгасан ба дотроо 5 дэд бүлэгтэй байна.⁵²

№	Судалсан асуудал	Хуульд тусгагдсан зохицуулалт
1	Эрх зүйн орчин	Үндэсний хамгаалалтын алба (The National Protection Unit, NPU) ⁵³ -ыг Колумби Улсын Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 4065 дугаар зарлигаар байгуулсан.
2	Зорилго	Үндэсний хамгаалалтын албаны зорилго нь Үндэсний Засгийн газраас хувь хүн, бүлэг, хамт олон болон хамгаалалт шаардлагатай гэж үзсэн хүмүүст (үүнд, улс төрийн, олон нийтийн, нийгмийн, хүмүүнлэгийн, соёлын, угсаатны, жендэртэй холбоотой, эсхүл хүчирхийлэл, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хохирогч, хүний эрхийн төлөө тэмцэгч, төрийн албан тушаал, эсхүл эрсдэлд хүргэж болзошгүй бусад үйл ажиллагааны улмаас хувь хүн, бүлэг, хамт олны амь нас, эрүүл мэнд, эрх чөлөө, хувийн аюулгүй байдал эрсдэл тулгарах) үр ашигтай, боломжийн, зохих хамгаалах ажлыг зохион байгуулах, зохицуулах, хэрэгжүүлэхэд оршино.
3	Чиг үүрэг	<p>Үндэсний хамгаалалтын алба нь дараах чиг үүрэгтэй байна:⁵⁴</p> <ul style="list-style-type: none"> • хамгаалах үйлчилгээг үндэсний болон бүс нутгийн түвшинд холбогдох эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх; • эрсдэлийн түвшинтэй уялдуулан гэрчийг хамгаалах үр дүнтэй, зохистой хамгаалалтын арга хэмжээг тодорхойлох; • Засгийн газрын шийдвэрээр хүний эрх, эрх чөлөө, хувийн аюулгүй байдал, амьд явах эрхийг хамгаалах зорилготой хамгаалалтын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлнэ. • хүний эрх хамгаалагчийн хамгаалалтад хяналт тавих, үнэлэх, шаардлагатай бол хөтөлбөрийг сайжруулах тухай санал боловсруулах; • ноцтой эрсдэлд орсон хүмүүст Засгийн газрын, эсхүл эрх бүхий байгууллагын хийсэн эрсдэлийн үнэлгээгээр тогтоосон онцгой хамгаалалтыг санал болгох; • эрх бүхий байгууллага болон Засгийн газрын шийдвэрээр хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрөөс хамгаалалт хүсч буй хүмүүсийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх; • хамгаалах арга хэрэгслийг бий болгох зорилгоор эрх бүхий байгууллага болон холбогдох байгууллагуудтай хамтран бүлгийн, нутаг дэвсгэрийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх; • иргэн, хамт олон, ялангуяа ноцтой эрсдэлд орсон хүмүүсийн амьд явах эрх, эрх чөлөө, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах стратегийг боловсруулан хэрэгжүүлэхэд бүс нутгийн хамгаалах байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх, зөвлөгөө өгөх; • Дотоод хэргийн яамны Хүний эрхийн албаны хариуцаж буй урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх ерөнхий удирдамж, төлөвлөгөө гаргахад шаардагдах мэдээллийг өгөх; • Колумби Улсын харьяалалд байдаг хувь хүн, бүлэг, хамт олны амьд явах эрх, эрх чөлөө, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах зорилготой урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хүний, техникийн, ложистикийн болон менежментийн туслалцааг Дотоод хэргийн яаманд үзүүлэх; • мэдээллийг хамгаалах системийг удирдах; • бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

⁵²Бүгд Найрамдах Колумби Улсын Үндсэн хууль.

https://www.constituteproject.org/constitution/Colombia_2015?lang=en

⁵³Колумби Улсын Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 4065 дугаар зарлиг. https://www.protectioninternational.org/wp-content/uploads/2012/04/annex_4.pdf

⁵⁴ Колумби Улсын Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 4065 дугаар зарлиг, 1 дүгээр бүлгийн 4 дүгээр зүйл. https://www.protectioninternational.org/wp-content/uploads/2012/04/annex_4.pdf

4	Байгууллагын эрх зүйн байдал	<p>Үндэсний хамгаалалтын алба нь дараах бүтэцтэй байна:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Удирдах зөвлөл (Management Board); 2. Ерөнхий газар (General Directorate); <ol style="list-style-type: none"> a) Хуулийн зөвлөх алба (Legal Advisory Office); b) Төлөвлөлт, мэдээллийн зөвлөх алба (Advisory Office for Planning and Information); c) Дотоод хяналтын алба (Internal Supervision Office); 3. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нарын газар (General Secretariat); 4. Эрсдэлийг үнэлэх хэсэг (Risk Assessment Section); 5. Хамгаалах хэсэг (Protection Section); 6. Хүний ур чадварын хэсэг (Human Talent Section); 7. Зөвлөх, зохицуулах байгууллагууд (Advisory and Coordination Bodies); <ol style="list-style-type: none"> a) Боловсон хүчний комисс (Personnel Commission); b) Дотоод хяналтын зохицуулах хопоо (Internal Control Coordination Committee); <p>Үндэсний хамгаалалтын албыг Удирдах зөвлөл болон Ерөнхий захирал хариуцан ажиллана. Удирдлагын зөвлөл таван гишүүнтэй.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дотоод хэргийн сайд буюу түүний төлөөлөгч (Удирдах зөвлөлийг даргална; 2. Батлан хамгаалахын сайд буюу түүний төлөөлөгч; 3. Цагдаагийн ерөнхий газрын дарга буюу түүний төлөөлөгч; 4. Хүний эрх болон олон улсын хүмүүнлэгийн хууль, эрх зүйн асуудлыг хариуцан хянах Ерөнхийлөгчийн хөтөлбөрийн захирал эсхүл түүний үүрэг гүйцэтгэгч; 5. Дотоод хэргийн яамны Хүний эрхийн захирал. <p>Үндэсний хамгаалалтын албаны захирал Удирдах зөвлөлийн хуралд оролцох боловч санал хураалтад оролцохгүй.</p> <p>Үндэсний хамгаалалтын алба нь тусдаа бие даасан байгууллага бөгөөд засаг захиргаа, санхүүгийн бие даасан байдлаа хангаж өөрийн хөрөнгийг хянах үүрэгтэй. Тус нэгж нь Дотоод хэргийн яаманд харьяалагдах бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлын байгууллага гэж нэрлэгдэнэ.</p>
---	-------------------------------------	---

3.2. Бие даасан хууль батлаагүй болон удирдамж баталсан улс орнуудын зохицуулалт

Судалгаанаас үзэхэд, хөгжингүй орнууд НҮБ болон бусад олон улсын байгууллагаас баталсан Хүний эрхийн конвенцид нэгдэн орсон, холбогдох асуудлыг дотооддоо Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжуудаараа баталгаажуулсан төдийгүй эдгээр орнуудад хүний эрхийн соёл хэдийнээ төлөвшсөн байдаг. Иймээс эдгээр орнуудад хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах тухай бие даасан хууль батлан гаргах нийгмийн хэрэгцээ, шаардлага төдийлөн байдаггүй байна.

1. **Австралийн холбооны Улс:** Хүний эрхийг хамгаалах эрх зүйн орчин муж улс тус бүрээрээ ялгаатай. Тухайлбал, Австралийн нийслэлийн бүс, Виктория муж нь Хүний эрхийн хуультай бөгөөд тэр нь ИБУИНХУ-ын загварыг дагасан байдаг. Парламент нь хууль батлах, шүүх эрх мэдэл нь практиктаар хүний эрхийг хамгаалах үүрэгтэй. Хэдийгээр шүүхийн тайлбараар сулруулан хэрэглэх боломжтой боловч **төрийн бодлого боловсруулах ба хууль тогтоох явцад хүний эрхэд нөлөөлөх байдлыг харгалзан үзэх шаардлага болгосон** сайн талтай. Бусад мужууд өөрсдийн зохицуулалтай.⁵⁵

⁵⁵ <https://humanrights.gov.au/our-work/rights-and-freedoms/how-are-human-rights-protected-australian-law>

2. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс: Хүний эрхийн ихэнх конвенцод нэгдэн орсон, Үндсэн хууль⁵⁶-даа “хүний эрхэм байдал” (human dignity) гэсэн томъёололд хүний бүх эрхийг багцаар нь багтаасан бөгөөд хэзээ ч өөрчилж болохгүй хатуу хамгаалалттай хүчтэй заалттай.

Германд Бундестагийн Хүний эрх, хүмүүнлэгийн тусламжийн хороо, Германы Хүний эрхийн хүрээлэн (Institute for Human Rights) гэсэн 2 байгууллага нь хүний эрхийн асуудлыг хариуцан ажилладаг. Хүний эрхийн хүрээлэн нь хүний эрхийн үндэсний байгууллага бөгөөд Парисын зарчимд нийцсэн бүрэн магадлан итгэмжлэгдсэн (‘A’ status) байгууллага юм. Хүрээлэн нь судалгаа хийх, мэдээлэл түгээх зэрэг олон чиг үүрэгтэй.⁵⁷ Муж улсын улс төрийн боловсролын төвүүд иргэдэд хүний эрхийн мэдээлэл өгөх, сургалт явуулах ажлыг өргөн хүрээнд зохион байгуулдаг.

Герман Улс нь Барууны орнууд дотроос хүний эрхийн чиглэлээр хамгийн өндөр үнэлгээ авдаг бөгөөд шинэ эрхүүдийг хамгаалах тал дээр нааштай хандлагатай. Жишээлбэл, ижил хүйстэн гэр бүлийг хуульчлах зэрэг 2016-2020 онд Германы компаниуд өмчийн хэлбэр, том, жижгээс үл шалтгаалан бүгд үйл ажиллагааныхаа бүх шатанд зайлшгүй хүний эрхийн үнэлгээ хийх тухай Үндэсний үйл ажиллагааны төлөвлөгөө⁵⁸-г (National Action Plan) Засгийн газраас баталсан. Европын хүний эрхийн шүүхэд хандах эрх иргэн бүрт нээлттэй байдаг.

3. ИБУИНХУ: Хүний эрхийн тухай хуулиа 1998 онд батлагдсан бөгөөд хуулийн биелэлтэд үр дүнгийн үнэлгээг хийх мэргэжлийн багийг 2020 оны 12 дугаар сарын 07-нд байгуулсан. Энэхүү үнэлгээ нь гүйцэтгэх засаглал, парламент ба шүүх эрх мэдлийн институциуд хүний эрхийг хамгаалах, хангахад хэрхэн уялдаж байгаа, Европын холбоо, ИБУИНХУ-ын хүний эрхийн баримт бичгүүдэд үнэлгээ хийдэг. Энэ талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг доорх холбоосоор авна уу.⁵⁹

Дараах улсууд удирдамж боловсруулж баталжээ. Удирдамж нь тусгайлан шинэ стандарт, эсхүл хүний эрх хамгаалагчдад зориулсан “тусгай” эрх бий болгоогүй. Харин, хүний эрхийг хамгаалах үйл ажиллагааныхаа улмаас эрсдэлд орсон хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалахад анхаарсан баримт бичгүүдийг эмхэтгэн гаргасан гэж ойлгож болох юм. Үүнд:

1. Канад Улс: “Voices at Risk” удирдамж нь Канадын хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах хилийн чанад дахь чиг хандлагыг тодорхойлж, Канад Улсаас гадаадад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газрын албан тушаалтнуудад хүний эрх хамгаалагчдыг хүндэтгэх, дэмжихэд чиглэсэн практик зөвлөгөө өгдөг. Зорилго нь удирдамжийг хэрэгжүүлэхийн тулд чадах бүхнээ хийх ёстой бөгөөд суугаа орны нөхцөл байдалд тохируулан, хүний эрх хамгаалагчдын хувийн хэрэгцээнд нийцүүлэн ажиллах ёстой. Удирдамжийн 4 дүгээр хэсэгт Канадын дипломат төлөөлөгчийн газруудын хэрхэн ажиллах талаар дэлгэрэнгүй зааварчилгаа өгсөн байна.

2. Нидерландын Хаант Улс: Парис хотноо 2018 онд зохион байгуулагдсан Хүний эрх хамгаалагчдын дэлхийн чуулга уулзалт⁶⁰-аар “Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө”⁶¹ (Action Plan) баримт бичгийг баталсан. Уг баримт бичгийн батлах үйл явцад олон улсын хүний эрхийн 8 байгууллагын эвсэл, дэлхий нийтээр үйл ажиллагаа явуулдаг 30 гаруй байгууллага, сүлжээ оролцсон. Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалахад илүү сайн арга

⁵⁶ ХБНГУ-ын Үндсэн хууль. https://constitutionnet.org/sites/default/files/germanys_basic_law.pdf

⁵⁷ World report on the situation of HRDs.

⁵⁸ <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/2018/04/germany-national-action-plan-business-and-human-rights.pdf>

⁵⁹ <https://www.gov.uk/government/news/government-launches-independent-review-of-the-human-rights-act>

⁶⁰ <https://hrdworldsummit.org/>

⁶¹ https://hrdworldsummit.org/wp-content/uploads/2018/12/EN_Action-Plan-2.pdf

хэмжээнүүдийг бий болгож, хүний эрх хамгаалагчдын ажиллах таатай орчныг бүрдүүлэхийн тулд тодорхой ажлуудыг хийхийг улс орнуудаас уриалсан.

3. **Европын холбоо:** “EU Guidelines on the Protection of HRDs” удирдамжийг Европын холбооны гишүүн бус орнууд болон бүс нутгийн байгууллагуудтай Европын холбооны гадаад харилцаа, аюулгүй байдлын дээд төлөөлөгч болон ЕХ-ны өндөр албан тушаалтнууд бусад оронд ажлын айлчлал хийх явцдаа хүний эрх хамгаалагчдыг дэмжих, хамгаалах, тэдэнтэй уулзахад мөрдлөгө болгох зорилгоор боловсуулсан.⁶² ЕХ-ны гишүүн бус орнуудын эрх баригчдад хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах талаар олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагыг сануулах зорилготой удирдамж юм.
4. **Финланд Улс:** “Finish Guidelines on HRDs” удирдамжийг ЕХ-ны хүний эрхийн удирдамжид үндэслэн Финландын Гадаад хэргийн яам боловсруулсан. Тус улсын гадаад харилцааны тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд гадаад харилцааны бүх ажилтнууд суугаа улсдаа хүний эрх хамгаалагчдыг урамшуулан дэмжих, тэдэнтэй идэвхтэй яриа хэлэлцээ өрнүүлэхдээ энэ удирдамжийг удирдлага болгох юм. “Хүний эрх хамгаалагчдыг хамгаалах, дэмжих удирдамж”-ийн зорилго нь хүний эрх хамгаалагчдын ажиллах аюулгүй, чөлөөтэй орчинг бүрдүүлэхэд оршино.⁶³
5. **Норвегийн Хаант Улс:** “Guide for the foreign service” удирдамжийг Норвегийн Гадаад харилцааны яам баталсан ба гол зорилго нь Гадаад харилцааны яам, Норвегийн дипломат төлөөлөгчийн газруудын ажилтнууд суугаа орондоо хүний эрх хамгаалагчдыг болон тэдний ажлыг дэмжих, хамгаалах үйл ажиллагаа явуулахад туслах явдал юм.⁶⁴ Хүний эрх хамгаалагчийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагууд төсөл бичиж Норвегийн Гадаад харилцааны яамнаас тэтгэлэг авч болдог онцлогтой.
6. **Швейцарын Холбооны Улс:** “2019 revised Swiss Guidelines on HRDs” (replacing 2014 version of Swiss Guidelines on HRDs) удирдамжийг Швейцарын Гадаад хэргийн яам боловсруулсан ба хүний эрх хамгаалагчдыг дэмжих тодорхой, багц арга хэрэгслийг тусгасан. Удирдамжийг гадаад улсад үйл ажиллагаа явуулж буй Швейцарын төлөөлөгчийн газар, бусад байгууллага үйл ажиллагаанд удирдлага болгох юм.
7. **ИБУИНХУ:** Хүний эрх хамгаалагчдын Их Британийн дэмжлэг⁶⁵, **АНУ** Хүний эрх хамгаалагчдын Америкийн дэмжлэг⁶⁶ зэрэг баримт бичгүүдийг батлаад байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁶² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3AI33601>

⁶³ https://um.fi/documents/35732/48132/protecting_and_supporting_human_rights_defenders___public_guidelines_of

⁶⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/b7384abb48db487885e216bf53d30a3c/veiledningmrforkjengelskfin.pdf>

⁶⁵ https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/819299/UK-Support-for-Human-Rights-Defenders.pdf

⁶⁶ <https://www.state.gov/j/drl/rls/fs/2017/266903.htm>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Protection International албан ёсны цахим хуудас:
<https://protectioninternational.org/en/policy-maker-tools/protection-human-rights-defenders-best-practices-and-lessons-learned>
- The Raul Wallenberg Institute, Compilation of Human Rights Instruments, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2004.
- World report on the situation of human rights defenders. 2018 он.
- Б.Болорсайхан, “Хүний эрхийн үндэсний байгууллагыг тодорхойлох зарим асуудал”, Хүний эрх сэтгүүл №2 (40) (2012).
- Бүгд Найрамдах Колумби Улсын Үндсэн хууль:
https://www.constituteproject.org/constitution/Colombia_2015?lang=en
- Колумби Улсын Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 4065 дугаар зарлиг:
https://www.protectioninternational.org/wp-content/uploads/2012/04/annex_4.pdf
- Мексик Улсын Үндсэн хууль:
https://www.constituteproject.org/constitution/Mexico_2015?lang=en
- Мексик Улсын Хүний эрх хамгаалагч, сэтгүүлчийг хамгаалах тухай хууль:
http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf
- НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн албан ёсны цахим хуудас:
<https://www.unicef.org/mongolia/mn/press-releases/un-expert-calls-mongolia-adopt-law-protecting-human-rights-defenders>
- Олон Улсын Хүний Эрхийн үйлчилгээний байгууллагын цахим хуудас:
<https://www.ishr.ch/>
- ХБНГУ-ын Үндсэн хууль:
https://constitutionnet.org/sites/default/files/germanys_basic_law.pdf
- Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал:
<http://forum.parliament.mn/projects/10881>
- Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх судалгааны тайлан. Хууль зүйн судалгааны төв, 2020 он.
- Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын дэлхийн эвсэл, Магадлан итгэмжлэл хариуцсан дэд хороо, 2019 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдрийн Магадлан итгэмжлэлийн жагсаалт:
[https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/Status%20Accreditation%20-%20Chart%20\(%2027%20November%202019\).pdf](https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/Status%20Accreditation%20-%20Chart%20(%2027%20November%202019).pdf)
- <http://emhrf.org/>
- http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf
- http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic5_mex_ane_12.pdf
- https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/819299/UK-Support-for-Human-Rights-Defenders.pdf
- <https://defenddefenders.org/>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3AI33601>
- <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/2018/04/germany-national-action-plan-business-and-human-rights.pdf>
- <https://hrdworldsummit.org/>
- https://hrdworldsummit.org/wp-content/uploads/2018/12/EN_Action-Plan-2.pdf
- <https://humanrights.gov.au/our-work/rights-and-freedoms/how-are-human-rights-protected-australian-law>
- <https://ilga.org/>

- <https://rsf.org/>
- https://um.fi/documents/35732/48132/protecting_and_supporting_human_rights_defenders_public_guidelines_of
- <https://urgentactionfund.org/>
- <https://www.escr-net.org/>
- <https://www.fidh.org/en/>
- <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo>
- https://www.frontlinedefenders.org/sites/default/files/global_analysis_2019_web.pdf
- <https://www.gov.uk/government/news/government-launches-independent-review-of-the-human-rights-act>
- https://www.ishr.ch/sites/default/files/documents/ishr_ar_online_final_legal_protection.pdf
- https://www.ishr.ch/sites/default/files/documents/model_law_english_january2017_screen_version.pdf
- <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24603&LangID=E>
- <https://www.omct.org/>
- <https://www.peacebrigades.org/>
- <https://www.protectdefenders.eu/en/index.html> <https://www.frontlinedefenders.org/>
- <https://www.protectioninternational.org/>
- <https://www.protectioninternational.org/en/policy-maker-tools/protection-human-rights-defenders-best-practices-and-lessons-learnt>
- <https://www.regjeringen.no/contentassets/b7384abb48db487885e216bf53d30a3c/veiledningmrforkjengelskfin.pdf>
- <https://www.state.gov/j/drl/rls/fs/2017/266903.htm>

Хүний эрхийн байгууллагуудаас баталсан баримт бичгүүд⁶⁷

Баталсан байгууллага	Баримт бичиг	Тайлбар
Европын Холбоо	Европын комисс, Эрх тэгш байдал хариуцсан этгээдэд тавих стандартын тухай зөвлөмж, C(2018) 3850 эцсийн хувилбар. 2018.06.22	Бүрэн эрх, чиг үүрэг, хараат бус байдал, үр нөлөө, зохицуулалт, хамтын ажиллагааг тусгасан
Европын Зөвлөл	Венецийн комисс, Омбудсман байгууллагыг хөхиүлэн дэмжих, хамгаалах зарчмууд (Венецийн зарчмууд)	Ардчилал, хууль дээдлэх ёс, хүний эрх, сайн захиргааны тухай 25 зарчим
	Сайд нарын хороо, Омбудсман байгууллагыг хөгжүүлэх тухай CM/Rec(2019) 6 дугаар зөвлөмж	Зарчим, үүсгэн байгуулах үйл явц, онцлог шинж, үйл ажиллагаа, хамтын ажиллагаа
	Сайд нарын хороо, Хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хамгаалах хараат бус үндэсний байгууллага байгуулах тухай R(97)14 дүгээр зөвлөмж	
	Сайд нарын хороо, Үр дүнтэй, олон ургалч, хараат бус хүний эрхийн үндэсний байгууллагыг хөгжүүлэх, бэхжүүлэх (2020) дугаар зөвлөмж	
	Сайд нарын хороо, Европын иргэний нийгмийн орон зайн тухай CM/Rec(2018) 11 дүгээр зөвлөмж	
	Арьс үндсээр алагчилах, үл хүлцэн тэвчихийн эсрэг Европын комисс, Эрх тэгш байдал хариуцсан этгээд үндэсний хэмжээнд арьс үндсээр алагчилах, үл хүлцэн тэвчихтэй тэмцэх тухай Бодлогын ерөнхий 2 дугаар зөвлөмж (2017)	Эрх тэгш байдал хариуцсан этгээд үндэсний хэмжээнд арьс үндсээр алагчилах, үл хүлцэн тэвчихтэй тэмцэх
	Европын Зөвлөлийн Хүний эрхийн комиссар, мэдэгдэл (2018.12)	ХЭҮБ-ын тухай, зөвлөмжийн хамт
	Сайд нарын хороо, Хельсинкийн шийдвэр, Европын ардчиллын аюулгүй байдлын төлөөх хамтын хариуцлага. 2019.05.17	ХЭҮБ-ыг оролцуулан хүний эрх хамгаалагчдын аюулгүй, чөлөөтэй ажиллах, эрэл хайгуул хийх тухай, шийдвэртээ Парисын зарчмаас эш татсан
	Венецийн комисс, Дүгнэлт, Ардчилсан улс дахь хараат бус байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, эзлэх байр суурь сэдэвт Ардчиллын талаарх соёл хоорондын 6 дугаар семинар, CDL-PI(2018)010. 2018.11.21	Хараат бус байдал, үр нөлөөт байдал, эрх мэдэл, харилцан үйлчлэл гэх мэт
Омбудсман байгууллага, ХЭҮБ	Белградын тунхаглал (2015)	Дүрвэгч, шилжин суурьшигчдын тухай
ЭЗХАХБ	Нээлттэй төр дэх омбудсман	

⁶⁷ European Union Agency for Fundamental Rights, 'Strong And Effective National Human Rights Institutions Challenges, Promising Practices And Opportunities' (Report doi:10.2811/320913). Хавсралт №5.

	байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, ЭЗХАХБ-ын Нийтийн засаглалын талаарх ажлын баримт бичиг	
НҮБ	Парисын зарчим	
	НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөл, Ерөнхий Ассамблейгаас ХЭҮБ-ын талаарх байнга гаргах тогтоолууд	
Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын дэлхийн эвсэл	Шилжилт хөдөлгөөний талаарх дэлхийн гэрээ Хүний эрхэд суурилсан, жендэрийн мэдрэмжтэй хэрэгжүүлэх, мөрөөр нь ажиллах, хянах: Хүний эрхийн үндэсний байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг (2019)	
	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн тухай хамтарсан тунхаглал (2018)	Иргэний орон зай, хүний эрх хамгаалагчдын тухай
	Марракешийн тунхаглал (2018)	
	Урьдач сануулга, зөрчилдөөнөөс сэргийлэх, амар амгалан нийгмийг дахин цогцлоох: Хүний эрхийн үндэсний байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг (2017)	
	Амманы тунхаглал, үйл ажиллагааны хөтөлбөр (2012)	Эмэгтэйчүүдийн эрхийн тухай
	Меридагийн тунхаглал (2017)	2030 оны хүртэлх хөтөлбөр, Тогтвортой хөгжлийн зорилгын тухай
	Эдинбургийн тунхаглал (2010)	Бизнес ба хүний эрхийн тухай
	Сөүлийн тунхаглал (2004)	Зөрчилдөөн үе дэх хүний эрх, терроризмтой холбоотой асуудлын тухай